

Απόσπασμα από τον πρόλογο του βιβλίου, Ο εξορκιστής, 2ης έκδοσης, B.F.I., London 1998

Στις αρχές της δεκαετίας του '70, η Αμερική ήταν μια ανήσυχη χώρα. Το χάσμα των γενεών, οι κοινωνικές και φυλετικές διακρίσεις ήταν εξαπλωμένα φαινόμενα. Εκεί που πρόσφατα η Αεροπορία είχε ρίξει δέματα με τρόφιμα για τα πλήθη των ευλαβών γλεντζέδων του Woodstock, τώρα ο Στρατός πυροβολούσε κολεγιάκια που διαμαρτύρονταν εναντίον του πολέμου στο Βιετνάμ. Οι χίπηδες, κάποτε περισσότερο ανεκτοί, βρόιαν εαυτούς στο ίδιο μέρος του λόγου με τον Charles Mason, τον cult-δολοφόνο που έκανε τα αχτένιστα μαλλιά, το σεξ και τα ναρκωτικά συνώνυμα με τον απάνθρωπο φόνο και την ει-δωλολατρική θυσία. Ο θάνατος της Meredith Hunter στο φεστιβάλ Altamont Free του 1969 άφησε μια γενιά από παιδιά των λουλουδιών να αναρωτιούνται τι απέγινε όλη η ειρήνη, η αγάπη και η κατανόηση με τις οποίες θα έσωζαν τον κόσμο. Ταυτόχρονα η κυβέρνηση ξέπεφτε ανελέητα, καθώς ο πρόεδρος Νίξον βρέθηκε αναμειγμένος σε μια σειρά από ύποπτα, έως εγκληματικά, τεχνάσματα. Πριν το τέλος του 1973, κι ενώ η προεδρία βρισκόταν στο χείλος της κατάρρευσης, οι εναπομείναντες τραυματίες πολέμου από το Βιετνάμ βρίσκονταν παντού ως απόδειξη, και το μόνο πράγμα που εξήγαγε η Αμερική με κάποια επιτυχία ήταν η παράνοια.

Την ίδια περίπου στιγμή, μια μικρότερη καταιγίδα προμηνύονταν στην Ευρώπη: ο Πάπας Παύλος ο Έκτος είχε δημοσιεύσει μια ανακοίνωση εκφράζοντας τις σοβαρές του ανησυχίες σχετικά με τις δαιμονικές επιρροές της εργασίας στο σύγχρονο κόσμο. Στις 15 Νοέμβρη του 1972, διακήρυξε πως:

Το κακό δεν είναι μόνον η έλλειψη από κάτι, αλλά ένας λειτουργικός φορέας, ένα υπάρχον πνευματικό όν, διεφθαρμένο και διαφθείρον. Μία τρομερή πραγματικότητα... Ωστε γνωρίζουμε πως αυτό το σκοτεινό και ενοχλητικό πνεύμα όντως υπάρχει και ότι συνεχίζει να δρα με ύπουλη πανουργία, είναι ο μυστικός εχθρός που ενσπείρει σφάλματα και συμφορές στην ανθρώπινη ιστορία. Το θέμα του Διαβόλου, και η επιρροή που μπορεί να ασκήσει σε άτομα ή κοινότητες, είναι ένα πολύ σημαντικό κεφάλαιο του Καθολικού δόγματος, στο οποίο δίνεται λιγοστή προσοχή σήμερα, παρότι θα έπρεπε να μελετηθεί ξανά.

Εν μέσω τέτοιας κοινωνικής και θρησκευτικής αναταραχής, ο Εξορκιστής προβλήθηκε για πρώτη φορά στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1973 — ένα χρόνο μετά την επίμαχη ανακοί-

νωση του Πάπα, και επτά μόλις μήνες πριν το Κογκρέσο ξεκινήσει τις διαδικασίες αποπομπής του προέδρου Νίξον, γεγονός που τον έκανε τον πρώτο Αμερικανό πρόεδρο που απαλλάχτηκε από τα καθήκοντά του. Ως παραγωγή μείζονος κινηματογραφικής εταιρείας, προσαρμοσμένος σε ταινία από ένα μπεστ-σέλερ και γυρισμένος από βραβευμένο με Όσκαρ σκηνοθέτη, ο *Εξορκιστής* είχε τόσες ομοιότητες με τα Γοτθικά θρίλερ του '60 όσες είχε ο Νίξον με τον πρόεδρο Κένεντι. Αποφεύγοντας τις γραφικότητες, ο *Εξορκιστής* παρουσίασε ένα αξιόπιστο πορτρέτο του σύγχρονου αστικού κόσμου που είχε κατακερματιστεί από ένα ανήθικο, αρχαίο κακό. Για πρώτη φορά σε μία ταινία ευρείας απήχησης, το κοινό γίνεται μάρτυρας μιας ανάγλυφης βεβήλωσης όλων αυτών που θεωρούνταν αγαθά και ωφέλιμα σύμφωνα με το ξεθωριασμένο αμερικανικό όνειρο — του σπιτιού, της οικογένειας, της εκκλησίας, με τελευταία και πιο τρομακτική τη βεβήλωση της έννοιας του παιδιού.

Παρά το γεγονός ότι ταινίες σαν το *Μωρό της Ρόζμαρι* του Πολάνσκι είχαν καταπατήσει με θέματα όπως αυτό, καμία δεν κατάφερε να ξεπεράσει σε εσωτερική δύναμη την ολέθρια αναπαράσταση του Κακού που πέτυχε ο *Εξορκιστής*. Εδώ υπάρχουν εικόνες ενός μικρού λευκού κοριτσιού από την Αμερική, που κατοικεί στο πάτωμα του μικροαστικού σπιτιού της, ξερνάει πάνω στον ιερέα της ενορίας, χτυπάει με δύναμη και ταπεινώνει τη μητέρα της, ασελγεί με ιερά φυλαχτά και ξεστομίζει συνεχώς βρισιές που θα μπορούσαν να προσβάλουν τον ίδιο τον Lenny Bruce — όλα αυτά παραδομένα σε ένα σινιαρισμένο κινηματογραφικό πακέτο που ηλεκτρίζει, το οποίο χρησιμοποίησε πρωτοποριακές τεχνικές στον ήχο και την εικόνα διαπερνώντας την ήδη φορτισμένη ψυχή του θεατή.

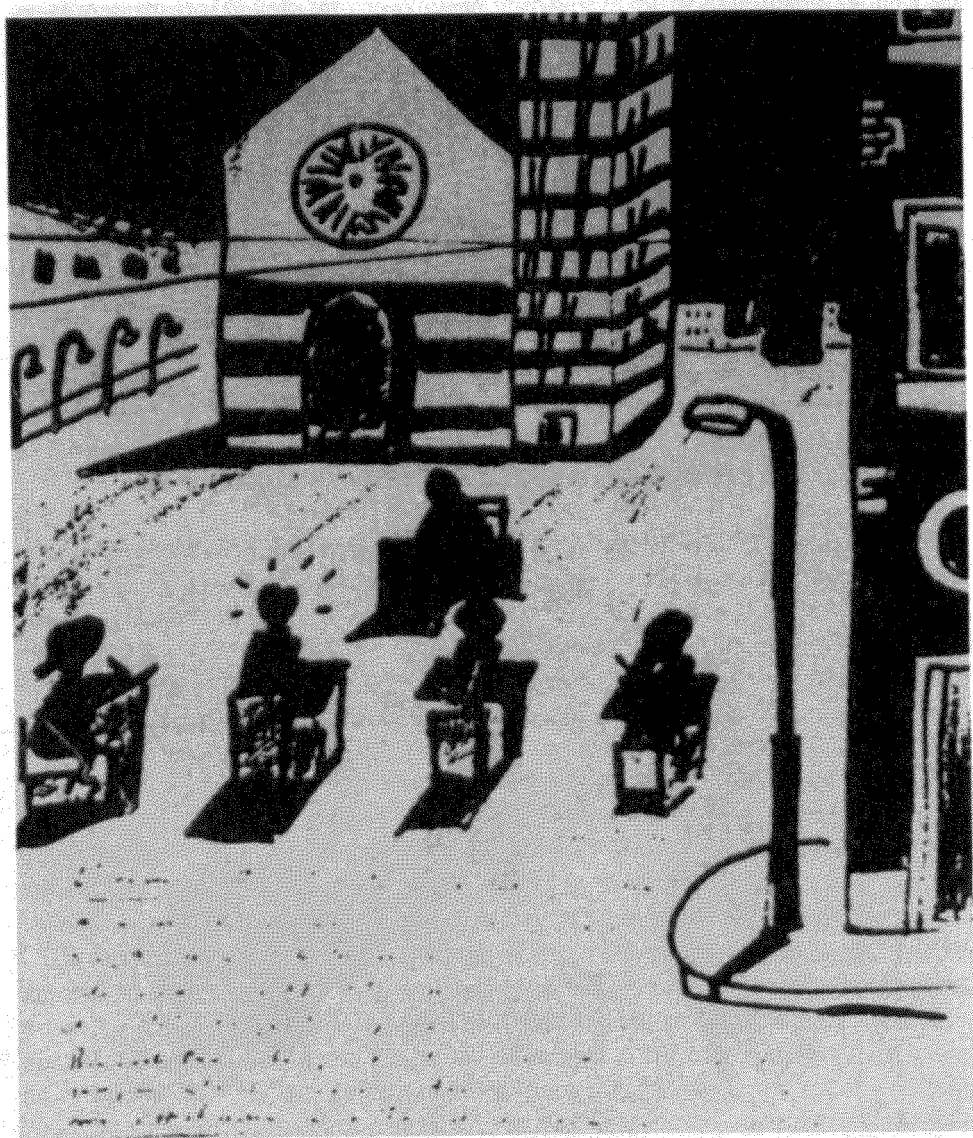
Όμως κάτω από αυτή τη φανταχτερή επιφάνεια, κάτι πολύ πιο πολύπλοκο και αντιφατικό λειτουργούσε στον *Εξορκιστή*. Παρόλο τον πανικό που προκάλεσε η ταινία στην «ηθική πλειονότητα» και το θρησκευτικό δίκαιο, οι εντάσεις που σκιαγράφησε ήταν αναγνωρίσιμες και αξιόπιστες, ακόμα και σε αυτούς που την περιφρόνησαν. Επαναστατικά παιδιά, κατάρρευση του θεσμού της οικογένειας, έλλειψη σεβασμού στις θρησκευτικές παραδόσεις, καταστροφή της έννοιας του σπιτιού — όλα αυτά ήταν θέματα που απασχολούσαν βαθιά τα συντηρητικά στοιχεία της Αμερικής. Σημαντικότερα, οι λύσεις που φαινόταν ότι πρότεινε ο *Εξορκιστής* θεωρήθηκαν περιέργα καθησυχαστικές από αυτούς που προσδοκούσαν την επιστροφή στην απόλυτη ηθική τάξη. Γιατί πάνω στην οθόνη διεξαγόταν μια ξεκάθαρη μάχη ανάμεσα στο καλό και το κακό στην οποία ιερείς, αστυνομικοί, καλές μητέρες και αφοσιωμένοι γιοι πολεμούσαν ενάρετα για την απελευθέρωση των ανυπότακτων παιδιών, που μισούν τους γονείς τους, από την αιχμαλωσία ενός δαίμονα που ασελγεί και βασανίζει τα πάντα. Μήπως τελικά, παρ' όλη τη φήμη της τρομακτικής ταινίας, ο *Εξορκιστής* ήταν περισσότερο ένα φιλμ-παραίτηση της εκπλήρωσης μιας ευχής, από ό,τι ένας εφιάλτης τρόμου;

Σε ένα σύνολο αντιθέσεων, μεταξύ προσδευτικού και συντηρητικού, θείου και ανόσιου, κρυφού και φανερού, βρίσκεται όλη η δύναμη του *Εξορκιστή*. Με τη χρηματοδότηση της πολυεθνικής Warner Bros., το σενάριο ενός Καθολικού και τη σκηνοθεσία ενός Εβραίου, αυτή ήταν μια ταινία την οποία εξύμνησαν πάλαι ποτέ ριζοσπάστες σαν τον Jerry Rubin, μέμφθηκαν τα ανήσυχα λόμπι, χρηματοδότησαν αδρά οι κερδοσκόποι, επαίνεσε το *Catholic News* για τη βαθιά της πνευματικότητα και στιγματίσε ως εωσφορική ο ευαγγελικός Billy Graham. Ποτέ στο παρελθόν μια ταινία μαζικής απήχησης δεν είχε προκαλέσει τέτοιου εύρους αποκλίνουσες αντιδράσεις. Στο Ηνωμένο Βασίλειο η αντίδραση έφτασε μέχρι την

απαγόρευση της κυκλοφορίας της ταινίας σε βίντεο. Είκοσι πέντε περίπου χρόνια μετά τη δημιουργία της, παραμένει ένα ανεξιχνίαστο μυστήριο το πώς με την ίδια δύναμη καταφέρνει να συναρπάξει και να ενοχλεί, να προκαλεί μεγάλες συγκινήσεις ή ακόμα και φρίκη, να κινεί το καλόβουλο ενδιαφέρον ή να εξαγριώνει. Όπως θα δούμε, είναι μεταξύ άλλων μια ταινία που βρίσκεται σε διαμάχη με τον ίδιο της τον εαυτό —μια διχασμένη οντότητα— η οποία, μετά το ξέσπασμα της προεμιέρας, ανακηρύχθηκε ημιτελής από το συγγραφέα της, και η οποία εξακολουθεί να ταλαντεύει τους δημιουργούς της, που άλλοτε συμφωνούν κι άλλοτε διαφωνούν.

Φρεντς Λαντ, Αυτοπροσωπογραφία

Φεντερίκο Φελίνι, Φλωρεντινή Πλατεία, 1961